

REZONANȚE ÎNTRE CONCEPȚIA NON-OEDIPIANĂ A LUI GHERASIM LUCA ȘI POSTUMANISMUL CRITIC

GIOVANNI ROTIROTI¹

Università degli Studi di Napoli "L'Orientale"

RESONANCES BETWEEN GHERASIM LUCA'S „NON-OEDIPUS” CONCEPT
AND CRITICAL POSTHUMANISM

Abstract. The article aims to point out that Gherasim Luca's concept of non-oedipal existence resonates with the work of Gilles Deleuze and Félix Guattari, anticipating the nomad thought and the contemporary posthuman critical theory – as formulated by Rosi Braidotti – centred on a critical posthumanism and an affirmative politics. The key-concept of Gherasim Luca, already present in his Romanian work, is that of “Non-Oedipus”. It's a radical view of existence that anticipates by almost 30 years the theoretical achievements of Deleuze and Guattari's works *Anti-Oedipus* and *A Thousand Plateaus*.

Keywords: Deleuze; Guattari; Braidotti; Gherasim Luca; nomad thought; non-oedipal; critical posthumanism.

¹ **Giovanni Rotiroti** este profesor de limba și literatură română la Departamentul de Studii Literare, Lingvistice și Comparative al Universității „L'Orientale” din Napoli. Este autorul volumelor: *Il mito della Tracia, Dioniso, la poesia. Tra Nietzsche, Platone e Mallarmé. Saggi di estetica e di poetica sul neoclassicismo di Dan Botta* (2000); *Dan Botta. Între poiesis și aisthesis* (2001); *Il processo alla scrittura. Pratiche e teorie dell'ascolto intorno all'esperienza poetica della traduzione* (2002); *Il demone della lucidità. Il «caso Cioran» tra psicanalisi e filosofia* (2005); *La comunità senza destino. Ionesco, Eliade, Cioran all'ombra di Criterion* (2008); *Odontotyranos. Ionesco e il fantasma del Rinoceronte* (2009); *Il piacere di leggere Urmuz. Indagini psicanalitiche sui fantasmi letterari delle 'Pagine bizzarre'* (2010); *Il segreto interdetto. Eliade, Cioran e Ionesco sulla scena comunitaria dell'esilio* (2011); *Il mistero dell'incontro* (2012); *Dezvățirea lui Cioran* (2016); *La passione del Reale. Emil Cioran, Gherasim Luca, Paul Celan e l'evento rivoluzionario dell'amore* (2016); *Chipul Meduzei* (2017); *Elogio della traduzione impossibile. Studi romeni di cultura letteraria, lingvistică și comparată* (2017); „Când soarele ajunge la solstițiu”: *Urmuz și scriitorii de avangardă din exil* (2020); e-mail: rotirotigri@inwind.it.

1. Premisele

În articolul de față îmi propun să arăt rezonanța dintre concepția non-oedipiană a existenței, formulată de Gherasim Luca, și opera lui Gilles Deleuze și Félix Guattari, arătând că Luca a anticipat gândirea nomadă și teoria critică postumanistă – pe linie cu poziția filosofică adoptată de Rosi Braidotti, care, în scenariul contemporan, pornește de la un postumanism critic și o politică afirmativă (Braidotti 2014: 49).

Adoptând versiunea materialismului corporal și vital, Deleuze și Guattari refuză ideea dialectică a diferenței negative și pun bazele postumanismului critic, un postumanism înțeles nu ca formă de hibridare, ci ca exercițiu critic de sustragere, ca putere expresivă a Subiectului, ca pe o subiectivitate în devenire care se (re)descoperă ca proces de subiectivare. Pe premise moniste neospinoziene și deleuziene, toate ființele trebuie să se descopere ca sinteză a unei deveniri nomade, constituite – în caracterul ei tranzitoriu – din procese umane și non-umane, organice și anorganice, politice și sociale.

Potrivit lui Braidotti (2014), contra dihotomiei dintre natură și cultură (care a marcat identitatea unitară a antropologiei umaniste), e necesar să substituim un subiect critic non-unitar, un subiect „relațional determinat în și de multiplicitate [...], capabil să opereze cu diferențele, dar și diferențiat intern” (Braidotti 2014: 57, trad. ns.). Braidotti afirmă că subiectivitatea e „un proces de autopoieză și autocreare a sinelui, proces care include negocieri complexe și continue cu norma și valorile dominante” (Braidotti 2014: 47, trad. ns.).

Noțiunea-cheie a lui Gherasim Luca, prezentă încă din opera scrisă în România, e cea de „Non-Oedip”. E vorba despre o concepție radicală asupra existenței, care anticipează cu aproape 30 de ani cuceririle teoretice din *L'Anti-Cēdip* (Deleuze/Guattari 1972) și din *Mille Plateaux* (Deleuze/Guattari 1980).

Cele două volume, scrise „la patru mâini” de Deleuze și Guattari, se bazează pe concepții neomaterialiste și imanentiste prelucrate în mod radical și puse în dialog cu psihanaliza și teoriile lingvistice ale post-structuralismului francez de la sfârșitul deceniului 1960.

În acest context de căutare și experimentare a unor posibilități noi de gândire, Deleuze a descoperit întâmplător într-o revistă de psihanaliză

că, în 1945, Gherasim Luca scrisese un *Prim manifest non-oedipian* (Deleuze 2015: 71). Interesat să citească manifestul, astăzi pierdut (Garrel 2016: 43), Deleuze își procurase volumul *Héros-limite* (Luca 1953) și, contactându-l pe autor, a început să-i trimită scrisori de admirație profundă:

Am citit de curând textele din *Héros-limite*. Sunt entuziasmat, foarte impresionat de forța și noutatea textelor dumneavoastră. Doresc să citesc tot [...]. Am citit în *Nouvelle Revue de psychanalyse* că ați scris cu Trost un „Prim manifest non-oedipian”: unde a apărut? Îmi cer iertare de deranj, vă rog să vedeți în el doar dovada mării mele admirații. (Deleuze 2015: 71, trad. ns.);

Dați poeziei o forță, o rigoare care n-are egal decât la cei mai mari poeți. Sunteți unul dintre ei. Datorită admirației și respectului pe care le simt pentru geniul dumneavoastră, de fiecare dată când vă ascult sau vă citesc e o descoperire absolută. (Deleuze 2015: 74, trad. ns.).

Poate că Deleuze va găsi ceva în plus la Gherasim Luca, după cum atestă operele scrise după întâlnirea cu artistul în 1973, ca *Mille plateaux, Critique et clinique* (Deleuze 1993) și *Dialogues* (Deleuze/Parnet 1977), unde, referitor la bilingvismul legat de „literatura minoră” (Deleuze/Guattari 2007), Deleuze spune despre Beckett și Luca:

Trebuie să fim bilingvi chiar și într-o singură limbă, trebuie să avem o limbă minoră în interiorul propriei limbi, trebuie să folosim propria limbă în cheie minoră. Plurilingvismul nu înseamnă doar posesia mai multor sisteme, fiecare dintre acestea omogen în sine; înseamnă înainte de toate linia de fugă sau de variație care corodează orice sistem împiedicându-l să fie omogen. Nu înseamnă să vorbești ca un irlandez sau ca un român într-o limbă diferită de a ta, ci, dimpotrivă, să vorbești în *propria limbă* ca un străin. (Deleuze/Parnet 1998: 10-11, trad. ns.).

Așadar, în rândul diverșilor precursori ai postumanismului critic care s-au angajat activ, nu doar în sfera literară, ci și pe plan subiectiv, în elaborarea unui stil unic al limbii, Deleuze include scriitorii ca Beckett și Gherasim Luca, care, printr-un uz intensiv al limbii, și-au asumat sarcina

de a *deteritorializa* limba, alăturând individualul și politicul în direcție etică și colectivă.

Cine este însă Gherasim Luca, acest exponent și teoretician de marcă al suprarealismului în România, a cărui operă publicată în Franța atrăsese atenția unui filosof ca Deleuze? Să parcurgem succint biografia scriitorului român.

2. Biografia lui Gherasim Luca

Gherasim Luca e pseudonimul lui Salman Locker, poet, filozof, artist, interpret și experimentator „onto-fonic”, cum prefera să se definească (Luca 2016: 91-92). Se naște în 1913 la București, într-o familie de evrei așkenazi. Tatăl, Berl Locker, croitor, moare la începutul Primului Război Mondial. Cu statutul de orfan de război, Salman frecventează liceul „Matei Basarab” din capitală. Are contact cu mai multe limbi: franceză, idiș, germana și româna literară. La 17 ani decide să semneze un articol de revistă cu un *nom de plume* neobișnuit, un pseudonim ales la sugestia unui prieten: Gherasim Luca. Acest nume, citit întâmplător într-un ziar, provenea dintr-un necrolog care anunța moartea unui Gherasim Luca, arhimandrit și lingvist emerit. În această perioadă, tânărul scriitor și câțiva prieteni editează pe cheltuială proprie diferite publicații avangardiste, ca *Alge*, *Muci* sau *Pulă*, pe care le trimit unor personalități de vază. Din cauza scandalului stârnit, vor fi arestați și închiși timp de nouă zile, ca „să-și bage mințile în cap” (Pană 1973: 418), cu acuzația de difuzare de material pornografic și subversiv din punct de vedere politic. În această detenție din 1933 va întâlni Gherasim Luca un tipograf care îi va propune să colaboreze la reviste de stânga, cripto-comuniste. În același an, împreună cu Geo Bogza, Paul Păun și Perahim, Luca semnează manifestul „Poezia pe care vrem să o facem”, publicat în *Viața imediată* (Bogza/Păun/Luca/Perahim 1933: 1), unde militează pentru un rol politic activ al poeziei, care trebuia, în opinia lor, să se angajeze împotriva oprimării, împotriva poeziei abstracte și intelectualiste a „cavalerilor modernismului”. De asemenea, publică *Roman de dragoste* (Luca 1933), unde se fac simțite ecouri suprarealiste, îmbinate cu elemente parodistice. În 1937 apare *Fata Morgana* (Luca 1937), roman liric, fantezist, un fel de

poem alegoric cu caracter epic, în care transpare deja orientarea marcată a autorului către „literatura proletară”. În anii formării, Luca citește multă filozofie, se împrietenește cu Gellu Naum și cu Dolfi Trost, se pune la curent cu dezbaterile desfășurate în tabăra freudiană în Europa. Publicistica sa atestă un militantism politic de factură marxistă și troțkistă. Își declară explicit dezacordul față de intelectualii propriei generații care susțin mișcarea mistică și filofascistă a Legiunii lui Codreanu, afirmând că au fost „proștiți” (Luca 2003: 304). Spre sfârșitul anilor '30, își concentrează interesul asupra producției suprarealismului parizian. În 1939, se stabilește pentru câteva luni în capitala franceză, unde se înscrie la Facultatea de Filozofie și, grație pictorilor Victor Brauner și Jacques Hérold, intră în corespondență cu André Breton.

În 1940, la izbucnirea războiului, se întoarce în țară. În trecere prin Italia, Luca și Gellu Naum hotărăsc să întemeieze în România un grup suprarealist (Laville 1994: 46-47). România, amputată teritorial, este acum aliată a Germaniei naziste în cruciada contra bolșevicilor și evreilor. Pradă angoasei, Luca se simte prizonier în propria patrie. E constrâns să trăiască în condiții foarte grele, amenințat permanent de pogromuri sau de deportarea în lagărele de exterminare, obligat la muncă forțată. Acești ani îl marchează atât de mult, încât mai târziu va evita să-i evoce: „Îmi amintesc că Luca nu vorbea despre perioada războiului în România. Doar o dată, că fusese prizonier într-un lagăr de muncă forțată” (Garrel 2016: 36). În ciuda dificultăților, continuă, totuși, să scrie nu doar în românește, ci și în franceză.

Imediat după război, în 1945-1947, Bucureștiul redevine un oraș foarte activ, găzduiește mulți artiști din străinătate, Tristan Tzara revine în țară ca să țină conferințe, Roland Barthes, în calitate de bibliotecar, animă Institutul francez cu dezbateri, Paul Celan, refugiat din Bucovina, își publică prima capodoperă, *Tangoul Morții*. În această scurtă perioadă de libertate, Gherasim Luca va începe să fie cu adevărat protagonist al vieții culturale bucureștene. Menționez doar câteva dintre titlurile publicate de el în acești ani prolifici: *Un lup văzut printr-o lupă* (Luca 1945a); *Le vampire passif* (Luca 1945b); *Dialectique de la dialectique*, împreună cu Dolfi Trost (Luca/Trost 1945); *Les Orgies de Quanta* (Luca 1946); *Le Secret du Vide et du Plein* (Luca 1947).

Însă, când regimul politic român începe să arate chipul obscen al „socialismului real”, poetul încearcă în repetate rânduri să fugă din țară. Va reuși să ajungă la Paris abia în 1952. În 1953, va scoate, la editura Le Soleil Noir, *Héros-Limite* (Luca 1953), unde deconstruiește și, simultan, recompune limba franceză. Cu această operă, Luca lasă categoric în urmă experiența suprarealistă, pe care deja o percepe ca învechită (Tsepeneag 2013: 16), pentru a se angaja într-un cadru teoretic experimentalist și de cercetare inovatoare. Recitățile publice, la care participa, printre alții, și Lacan (Garrel 2016: 33), îi vor dobândi o notorietate considerabilă.

3. „Non-Oedip”: o traiectorie subiectivă revoluționară

„Astăzi cel mai mare poet francez în viață este un român”, îl omagia Deleuze pe Gherasim Luca, în 1973, adăugând:

Gherasim Luca e un mare poet între cei mai mari: a inventat o bâlbâială miraculoasă, a sa. I s-a întâmplat să facă lecturi ale poemelor sale în public: două sute de persoane, și totuși trebuie să considerăm asta un eveniment, e un eveniment care va trece prin cei două sute fără a aparține vreunei școli sau mișcări. Lucrurile nu se întâmplă niciodată acolo unde ne așteptăm, și nici pe căile previzibile. (Deleuze/Parnet 1998: 10, trad. ns.).

Cel mai celebru poem al lui Luca, la care se referă Deleuze, se intitulează *Passionnement*. E vorba de o *performance* „onto-fonică”, pe care o vor relua și o vor interpreta alți poeți și muzicieni. Acest poem bâlbâit, care nu întâmplător a fost definit deleuzian, a fost publicat pentru prima oară în 1947 la București. În Franța a devenit cunoscut în 1953. Scris în timpul războiului direct în franceză, *Passionnement* e o declarație de iubire universală, o mică magie care se repetă la nesfârșit. Plecând de la o bâlbâială *pas pas paspas pas*, care trădează o voce străină poetic îndrăgostită, urechile spectatorilor asistă miraculos la crearea lumii: *je t'aime passionnement* este performativul absolut al iubirii care va marca intrarea lui Gherasim Luca în „cabala sa fonetică” (Luca 2014: 78), în raportul fizic cu cuvintele unde sunetele reproduc la infinit tăișul realului. Iată partea finală a poemului:

je je t'aime
je t'aime je t'ai-je
t'aime aime aime je t'aime
passionné é aime je
t'aime passioném
je t'aime
passionnément aimante je
t'aime je t'aime passionnément
je t'ai je t'aime passionné né
je t'aime passionné
je t'aime passionnément je t'aime
je t'aime passio passionnément

(Luca 1986: 94).

Tot în legătură cu bâlbâiala creativă din *Passionnément*, Deleuze și Guattari comentează:

A te bâlbâi e ușor, dar a fi bâlbâit al însuși limbajului e cu totul altceva: e vorba de a supune variației toate elementele lingvistice și chiar pe cele non-lingvistice, variabilele de expresie și variabilele de conținut. [...] E ca un bâlbâit, dar unde devenim bâlbâiți ai limbajului, nu numai ai cuvintelor. [...] În felul acesta, stilul devine limbă. Limbajul devine intensiv, un *continuum* pur de valori și intensitate. Astfel se poate vedea, în loc de un subsistem secret care se decupează în limbă, o întreagă limbă ce devine secretă, dar nu are totuși nimic de ascuns. (Deleuze/Guattari 2003: 154-155, trad. ns.).

Însă, înainte de a ajunge la această bâlbâială miraculoasă pusă spectacular în act în limba franceză, spuneam că Luca a parcurs în România o traiectorie revoluționară radicală, în primul rând în cercul suprarealist bucureștean, cerc alcătuit în majoritate din evrei, evident toți de stânga. Interesele suprarealiștilor bucureșteni se roteau în jurul iubirii și sexualității înțelese ca principiu, ca posibilă bază a unei revoluții existențiale. Explorarea dorinței juca un rol central:

Grupul suprarealist român a fost cel mai exuberant, cel mai aventuros, chiar cel mai delirant din suprarealismul internațional. Nemulțumit să proslăvească Dorința, ca toți adepții mișcării, a celebrat „dorința de a dori” și ceea ce principalul său exponent, Gherasim Luca, genialul autor al Primului Manifest non-oedipian, numea „dorința-panică de a satisface în panică toate dorințele”. (Alexandrian 1974: 221, trad. ns.).

Mărturia cea mai vie a acestei experiențe incandescente se găsește în *Inventatorul Iubirii*. Cu această proză poetică, Gherasim Luca acceptase exaltarea excesului, gustul macabru, provocarea demonică purtând masca transgresivă și spectrală a vampirului. Textul e străbătut de o implacabilă dialectică negativă, categoric antiumanistă sau, mai bine zis, postumanistă.

Protagonistul absolut al operei este „Non-Oedip”, adică ipostaza libertară a noului subiect amoros, care reprezintă, în înfățișarea sa, în fantasma care îi orientează toate dorințele, antiteza exactă a detestatului Oedip din psihanaliză.

De câteva mii de ani se propagă ca o molimă obscurantistă acest om axiomatic al lui Oedip, omul complexului de castrare al traumatismului natal pe care se sprijină iubirile, profesiunile, cravatele și gențile, progresul, artele și bisericile voastre. Detest acest fiu natural al lui Oedip, urăsc și refuz biologia lui fixă. Și dacă omul e așa pentru că se naște, atunci nu-mi rămâne decât să refuz nașterea, refuz orice axiomă, chiar dacă are de partea ei aparențele certitudinii. Suportând ca un blestem această rudimentară psihologie – consecință a nașterii, nu vom descoperi niciodată posibilitatea de a apare pe lume în afara traumatismului natal. Umanitatea oedipiană își merită soarta. (Luca 2003: 231).

„Non-Oedip” se opune „fantasmei regresive a lui Oedip”, care, potrivit lui Luca, nu e altul decât formațiunea carcerală a unui inconștient social de tip reacționar, sedimentat treptat de-a lungul istoriei umanității. Obiectivul declarat al *Inventatorului Iubirii* e să elibereze subiectul inconștientului de veștmintele prea strâmte și sufocante ale poziției oedipiene, stabilind astfel un scenariu inedit pentru manifestarea de dorințe insolite.

„Non-Oedip” ar trebui să reprezinte noua poziție subiectivă contrapusă celei oedipiene, sursă a tuturor obstacolelor în calea progresului eliberator și transformator al omenirii. Însă, pentru a se putea elibera de Oedipul regresiv, subiectul uman trebuie să accepte riscul nebuniei, într-un anumit sens să nege moartea, și numai astfel – cu „un salt formidabil” – va putea să dea șah definitiv mitului nostalgic al originilor și laturii sale obscene reprezentate de cadaverica amenințare de castrare. Dar Gherasim Luca știe prea bine că nimeni nu poate să eludeze complexul oedipian freudian. Iată de ce fiecare trebuie să realizeze un proces dur și extenuant de desubiectivizare, capabil să destabilizeze labilele frontiere dintre cunoscut și necunoscut. Asta nu se va putea întâmpla decât dacă subiectul e dispus să-și mobilizeze resursele dialectice negative și doritoare, capabile să producă conexiuni mereu noi și deschideri spre alte forme de gândire, realizând astfel o „revoluție permanentă”, nu doar în sfera poetică și artistică, ci și pe planul politicului și socialului.

Oedip din psihanaliză trebuie, așadar, respins cu totul, iar iubirea în toate formele ei cunoscute până acum trebuie depășită, întrucât e insuficientă: iubirea trebuie inventată, reinventată fără limite, ca să poată deveni instrument revoluționar și „metodă de cunoaștere și de acțiune”:

Noi respingem trecutul omenirii, în totalitatea sa, ca și suportul său mnezic, memoria, înțelegând prin dorințele noastre nu numai proiectarea câtorva nevoi fundamentale, cum sunt unele dorințe pitite în inconștient, ci și pe acelea pe care trebuie abia să le inventăm. Orice limitare a posibilității de a inventa noi dorințe, din orice parte ar veni, pe orice rațiune s-ar fonda, va deștepta oricând în noi un gust diabolic de negație și de negație a negației. (apud Mincu 1983: 641).

Dacă ținem cont de faptul că dorința e inconștientă, inventarea de noi dorințe și în special a „dorinței de a dori” constituie un alt punct în care Luca prefigurează întrucâtva gândirea deleuziană. Deleuze vedea în orice revoluție o generare de inconștient. Inconștientul nu e un subiect, ci un obiect care trebuie produs, fără a ridica obstacole în calea lui.

Dorința nu e niciodată destulă, dorința e revoluționară fiindcă vrea mereu alte conexiuni (Deleuze 2010: 59-60).

4. *Dialectique de la dialectique:* precizări conceptuale și analiza convergențelor

Să citim acum din *Dialectica Dialecticii* paragrafele în care Luca și Trost își expun poziția față de iubire, poziție care le permite să precizeze din punct de vedere teoretic inedita miză a *Inventatorului Iubirii*:

Noi acceptăm, dar depășim, cel puțin teoretic, toate stările cunoscute de iubire: libertinajul, iubirea unică, iubirea complexuală, psihopatologia iubirii. Încercând să captăm iubirea sub aspectele sale cele mai violente și decisive, cele mai atractive și cele mai imposibile, noi nu ne mai mulțumim să vedem în ea pe marele perturbator, care reușește câteodată să spargă, ici-acolo, împărțirea societății în clase. Puterea distrugătoare a iubirii față de orice ordine stabilită conține și depășește nevoile revoluționare ale epocii noastre.

Noi proclamăm iubirea, eliberată de constrângerile ei sociale și individuale, psihologice și teoretice, religioase sau sentimentale, ca principala noastră metodă de cunoaștere și de acțiune. Exasperarea ei metodică, dezvoltarea ei fără limite, fascinația ei tulburătoare, ale căror prime etape le-am depășit deja prin Sade, Engels, Freud și Breton, oferă abaterile monstruoase și scandaloasele eforturi care ne pun la îndemână, în modul cel mai revoluționar, mijloacele de acțiune cele mai eficiente.

Această iubire dialecticizată și materializată constituie metoda revoluționară relativ-absolută pe care suprarealismul ne-a dezvoltat-o, iar prin descoperirea de noi posibilități erotice, care să depășească amorul social, medical sau psihologic, noi ajungem la sesizarea primelor aspecte ale *iubirii obiective*. Chiar sub aspectele sale cele mai imediate, noi credem că erotizarea fără limite a proletariatului constituie garanția cea mai prețioasă care se poate găsi pentru a-i asigura, în epoca mizeră pe care o traversăm, o reală dezvoltare revoluționară. (apud Mincu 1983: 642-643).

Poziția materialistă și dialectică susținută de Luca și Trost pune în lumină noutatea conținută în moștenirea marxismului, epurată de vechile vestigii ale idealismului hegelian și ale umanismului filosofic feuerbachian. Radicalizând poziția leninistă (și troțkistă) a discursului revoluționar, cei doi teoreticieni se angajează să reactualizeze marxismul într-o perspectivă teoretică postumanistă, care împărtășește ipoteza subversivă a inconștientului freudian, purificând-o însă de „oedipul regresiv și inutil”, prea legat de mitul lui *homo psychologicus* de factură burgheză, a cărui funcție efectivă e să adapteze indivizii la normele sociale existente, reacționare și contrarevoluționare.

Din *Dialectica Dialecticii* mai redăm și fragmentul care probabil i-a atras cel mai mult atenția lui Gilles Deleuze atunci când a descoperit textul la Biblioteca Națională din Paris (Deleuze 2015: 71-72). În joc aici e marea investire inconștientă din câmpul social și istoric, puterea revoluționară a dorinței și procesul emancipator al delirului. Problema non-oedipiană pusă în discuție de Luca și Trost are ca subiect potențialitățile încă neexplorate ale iubirii convulsive. Cei doi autori scriu:

Nevoia de a descoperi acea iubire care să poată răsturna fără încetare obstacolele sociale și naturale ne conduce către o poziție non-oedipiană. Existența traumatismului natal și a complexelor oedipiene, așa cum au fost ele descoperite de freudism, constituie limitele naturale și mnezice, pliurile inconștiente defavorabile care ne dirijează, fără știrea noastră, atitudinea față de lumea exterioară. Noi am pus problema eliberării integrale a omului (Gherasim Luca, *L'inventeur de l'amour*), condiționând astfel această libertate de distrugerea poziției noastre oedipiene inițiale. (apud Mincu 1983: 644).

Din poziția non-oedipiană rezultă acțiunea revoluționară pe planul politic:

Atât timp cât proletariatul va păstra în el complexe fundamentale inițiale pe care noi le combatem, lupta sa și chiar victoria sa vor fi iluzorii, pentru că dușmanul de clasă va rămâne ascuns, fără ca el s-o știe, în sângele său. Limitările oedipiene fixează proletariatul într-o poziție de negare simetrică a burgheziei, care ajunge astfel

să-i inculce, într-un mod cu atât mai periculos cu cât e mai necunoscut, odioasele sale atitudini fundamentale. Poziția fratetată, menținută în inconștientul proletariatului, îl menține pe acesta într-o sclavie față de el însuși și-l face să păstreze deformările ce-i vin de la natură și de la economia capitalistă. [...] E vorba de a depăși admirația abstractă și artificială față de proletariat și de a-i găsi liniile de forță care implică propria sa negație. Această negație trebuie de altfel să se distanțeze de acel internaționalism umanitarist și anacronic, care continuă să permită particularităților naționale să se afirme, la adăpostul unei egalități reformiste, în favoarea unei poziții antinaționale înverșunate, având un concret caracter de clasă și cosmopolită până la ultragiu, care să retrimită prin aspectele sale cele mai violente până la omul în sine. (apud Mincu 1983: 645).

În afară de *Inventatorul Iubirii*, dar strâns legat de el², o referire la concepția non-oedipiană asupra existenței găsim în prefața la catalogul unei expoziții de pictură a lui Gherasim Luca și Dolfi Trost, organizată la București în ianuarie 1945. Expoziția se intitula *Présentation de graphies colorées, de cubomanies et d'objets*. Cubomania e un procedeu artistic definit de Luca drept „corespondentul vizual instantaneu al comportamentului nostru față de lumea exterioară, comportament care constă în refuzul de a privi ca pe o realitate obiectivă axiomatica condiție umană, chiar sub aspectele ei aparent imuabile” (apud Mincu 1983: 656). Cubomaniile lui Luca sunt rezultatul unei mișcări transgresive violente. Se taie reproducerile unor picturi sau fotografii faimoase, iar decupajele sunt lipite aleatoriu într-un colaj pentru a observa cum se formează un nou corp figurativ. Gestul distrugător e acompaniat, deci, de o voință de recompunere, al cărei rol e să facă opera desfigurată să mai spună totuși ceva. În aparență și la nivel tehnic, practica reia provocarea dadaistă, dar scopul este altul: cel de a înțelege capacitatea subversivă a dorinței sau, mai bine zis, dialectica dorinței de a dori. În catalogul expoziției bucureștene citim:

² Publicat în 1945 la editura *Negația negației*, *Inventatorul Iubirii urmat de Parcurg imposibilul și de Moartea Moartă* purta subtitlul: „ilustrat cu cinci cubomanii non-oedipiene” (Luca 2003: 229).

După întâlnirea noastră cu geniala descoperire a lui Marx (expresie a urii noastre critice față de chipul uman deformat de economia capitalistă) și după întâlnirea noastră cu activitatea sublimă a lui Breton (expresie a dorinței noastre sadice de a găsi funcționarea reală a gândirii), ne completăm luciditatea teoretică și practică denunțând condiția oedipiană a existenței în întoarcerea ei biologic reacționară spre trecut prin vestigiile castratoare, traumatice și oribile ale nașterii, în parazitismul ei subliminal pe ruinele părinților și ale fratelui, în urmele mnezice ale dublului său primitiv, în rana, în purulenta rană a lui Oedip, care împiedică omul să afle căile exacte ale eliberării sale și, după ce le-a găsit, să le păstreze.

Această nouă poziție dialectică, materialistă și revoluționară, denumită *non-oedipiană* (Gherasim Luca: *Inventatorul Iubirii*), implică geometria neeuclidiană, mecanica non-newtoniană și biologia non-pasteuriană, putând fi raportată la mișcările de eliberare ale omului, în măsura în care aceste mișcări exprimă, pe planul eliberării integrale, mișcarea perpetuă, dorința de a dori, negarea negației și superba necesitate supradeterminantă de a ne inventa propriul destin. (apud Mincu 1983: 656)³.

Citind integral *Dialectique de la Dialectique* – care servește drept cadru teoretic al operei *Inventatorul Iubirii*, ne dăm seama că ideile exprimate de Luca și Trost în acest manifest nu numai că au anticipat cele mai înalte culmi intelectuale din *L'Anti-Cedip* și *Mille plateaux*, cum afirmam la început, ci rezonază incredibil de mult cu pozițiile politico-filosofice

³ În epocă, poziția materialistă și dialectică susținută de Luca și Trost a fost considerată eretică în raport cu îngustele directive ale proletcultismului care se impuneau în forță și câștigau o majoritate dogmatică în România. De asemenea, va fi criticată în termeni duri de membrii grupului suprarealist bucureștean. Gellu Naum, Paul Păun și Virgil Teodorescu vor iscăli un articol programatic, *Critica mizeriei*, în care îl numeau pe Luca „deviaționist” și îl acuzau că nu mai acceptă lupta marxistă de clasă: „Astăzi d. G[herasim]. L[uca]. trăiește din amintirile d-sale revoluționare, pregătind pe o platformă suprarealistă apariția misticului Non-Oedip. Izolându-se de suprarealism, înlăturând lupta de clasă prin închiderea pur și simplu a ochilor, d. G. L. continuă să-și publice cărțile din epoca sa de suprarealism, alături de care nu uită să adauge lamentabilele aventuri ale lui Fischer al Sorcovei, din *Fata morgana*, ca și pe cele la fel de lamentabile ale misticului Non-Oedip” (Pop 2015: 291).

ale celei mai critice și anticonformiste tendințe, care își propun proiecte de emancipare globală, ca cele indicate, de pildă, de Alain Badiou (1982) sau Slavoj Žižek (1999).

5. Concluzii

În fond, după cotitura lingvistică produsă de descoperirea inconștientului freudian, se pune problema gândirii omului în viața socială ca subiect al dorinței. Ba chiar a gândirii omului ca subiect al dorinței de a dori, cum ar spune Luca.

De aceea, posibilitatea autoemancipării – și pentru Luca, și pentru Deleuze – stă în reorientarea critică a dorințelor prin care subiectul se deschide față de un discurs nou, într-un fel de rearticulare a comunului și singularului, care ne permite să ne apropiem de experiența vitală a diferenței și, în ultimă analiză, de ideea revoluționară de a produce conexiuni noi, forme de gândire noi, adică de a ne deschide față de Celălalt, experimentând lumea din punctul de vedere al alterității.

Concepția non-oedipiană a lui Gherasim Luca exercită, așadar, o influență universală și, în același timp, implică o experiență singulară a libertății; deoarece subiectivarea și desubiectivarea operează întotdeauna în manieră inconștientă, iar subiectul dorinței este întotdeauna munca depusă de un individ sau de o colectivitate de indivizi, care, devenind actori ai propriei vieți, se constituie ca atare grație unui proiect etic și artistic revoluționar.

BIBLIOGRAFIE

- Alexandrian, S., 1974, *Le surréalisme et le rêve*, Paris, Gallimard.
 Badiou, A., 1982, *Théorie du sujet*, Paris, Éditions du Seuil.
 Bogza, G., P. Păun, G. Luca, Perahim, 1933, „Poezia pe care vrem să o facem”, în *Viața imediată*, nr. 1, p. 1.
 Braidotti, R., 2014, *Il Postumano: la vita oltre l'individuo, oltre la specie, oltre la morte*, Roma, Derive Approdi.
 Deleuze, G., 1993, *Critique et clinique*, Paris, Éditions de Minuit.

- Deleuze, G., 2010, *Due regimi di folli e altri scritti. Testi e interviste 1975–1995*, Torino, Einaudi.
- Deleuze, G., 2015, *Lettres et autres textes*, Paris, Éditions de Minuit.
- Deleuze, G., F. Guattari, 1972, *L'Anti-Œdipe: Capitalisme et Schizophrénie*, Paris, Éditions de Minuit.
- Deleuze, G., F. Guattari, 1980, *Mille Plateaux*, Paris, Éditions de Minuit.
- Deleuze, G., F. Guattari, 2003, *Mille piani. Capitalismo e schizofrenia*, Roma, Cooper & Castelvechi.
- Deleuze, G., F. Guattari, 2007, *Kafka. Pentru o literatură minoră*, București, Art.
- Deleuze, G., C. Parnet, 1977, *Dialogues*, Paris, Flammarion.
- Deleuze, G., C. Parnet, 1998, *Conversazioni*, Verona, Ombre Corte.
- Garrel, T., 2016, „Je me souviens de Gherasim Luca”, în *Europe: Ghérasim Luca (1913-1994)*, an 94, nr. 1045, pp. 31-44.
- Laville, R., 1994, *Gellu Naum. Poète roumain prisonnier au château des aveugles*, Paris, L'Harmattan.
- Luca, G., 1933, *Roman de dragoste*, București, Colecția Alge.
- Luca, G., 1937, *Fata Morgana*, București, Atelierele Ramuri.
- Luca, G., 1945a, *Un lup văzut printr-o lupă*, București, Negația Negației.
- Luca, G., 1945b, *Le vampir passif*, București, Éditions de l'Oubli.
- Luca, G., 1946, *Les Orgies de Quanta*, București, Colecția Suprarealistă.
- Luca, G., 1947, *Le Secret du Vide et du Plein*, București, Infra-Noir.
- Luca, G., 1953, *Héros-limite*, Paris, Le Soleil Noir.
- Luca, G., 1986, *Le Chant de la Carpe*, Paris, José Corti.
- Luca, G., 2003, *Inventatorul iubirii și alte scrieri*, Cluj-Napoca, Dacia.
- Luca, G., 2014, ... *pour quelques amis lointains... Correspondance avec Tilo Wenner*, Paris, Éditions des Cendres.
- Luca, G., 2016, „Je m'oralise”, în *Europe: Ghérasim Luca (1913-1994)*, an 94, nr. 1045, pp. 91-92.
- Luca, G., D. Trost, 1945, *Dialectique de la dialectique. Message adressé au mouvement surréaliste international*, București, Surréalisme.
- Mincu, M., 1983, *Avangarda literară românească*, București, Minerva.
- Pană, S., 1973, *Născut în '02*, București, Minerva.
- Pop, I., 2015, *Avangarda românească*, București, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă.
- Tsepeneag, D., 2013, „L'exil et la tentation du sablier”, în Cpraga, D. O., A. Vrânceanu Pagliardini (eds.), *L'esilio degli intellettuali europei*, București, Editura Universității din București, pp. 11-20.
- Žižek, S., 1999, *The Ticklish Subject. The Absent Centre of Political Ontology*, London – New York, Verso.